

Ruské variácie slovenskej poézie

NATÁLIA MURÁNSKA (NITRA)

Napriek tomu, že terajšia doba príliš nepraje slovensko-ruským a rusko-slovenským kultúrnym a literárnym kontaktom, vznikli v posledných rokoch dve publikácie – «Голоса столетий»¹ a «Из века в век»², ktoré si zasluhujú našu pozornosť i obdiv.

Prvá publikácia – «Голоса столетий» – ponúka ruské preklady slovenskej poézie, začínajúc prvými dochovanými písomnosťami a končiac súčasnými autormi.

Kniha je rozdelená na tri časti – Proglas, slovenskú poéziu od začiatkov do konca 18. storočia (1. časť), slovenskú poéziu 19. storočia (2. časť), slovenskú poéziu 20. storočia (3. časť), s 10-stránkovým predslovom Jána Zambora. Táto publikácia je prvá svojho druhu v Rusku.

Druhá publikácia – «Из века в век» poskytuje ruskému čitateľovi panorámu slovenskej poézie s ruskými prekladmi autorov 20. storočia za ostatných 60 rokov (od Miháľika, Váleka, Rúfusa až po Grupača a Chrappu, spolu 66 autorov), na konci knihy je krátka informácia o každom autorovi. Autori sú členení podľa dátumu narodenia.

Chcela by som sa pozastaviť pri recepcnej optike niektorých básní, ktoré sa nachádzajú v oboch antológiách, ale sú preložené rôznymi prekladateľmi. Ide o tieto básne: Miroslav Válek – báseň *Kalendár*, preložil Bulat Okudžava i Natália Švedova; Lubomír Feldek – *Nad vlastnou básňou*, preložil V. Burič i O. Melevič; Štefan Stražay – *November*, preložila A. Maškova a O. Malevič.

Ide o značne odlišné ruské podoby týchto básní, ktoré aktualizujú problém recepcnej optiky, ekvivalencie, substitúcie, štylistických, intonačných a významových pomerov v prekladoch.

¹ «Голоса столетий» – антология словацкой литературы од истоков до конца 20 века. изд. «Московского университета», Москва 2002, 412 s.

² «Из века в век» (эдиция «Славянская поэзия 20–21», «Словацкая поэзия», изд. «Пранат», Москва 2006, 528 s.

Miroslav Válek – Kalendár

*Január, február, marec, apríl, máj,
a iné luny,
Na chvíľu ma miluj ako naozaj!
Počúť, ako z hrdla noci strieka krv
a ako pijú kuny.*

Máme pred sebou päť veršov sylabotonickej podoby s tradičným rýmom (máj – naozaj, luny – kuny), ktoré vyjadrujú túžbu milovať i byť milovaný v toku času (názvy mesiacov) a nie iba lásku predstierať či neopätovať v počných krvácaniach tela i duše (metafora – krvavé hrdlo noci).

Bulat Okudžava – «Календарь»

Январь, февраль, апрель, июнь... (namiesto *Január, február, marec, apríl, máj*)
Времени биение. (namiesto *a iné luny*)
(z ďalších 3 veršov urobil 7!)

Люби меня по-настоящему хоть одно мгновение!

*Услышать бы, как из горла ночи
кровь
бьет,
как куница с ворчаньем
эту кровь
пьет.*

Válkova formálne klasická báseň (5 veršov) sa zmenila na formálne modernú báseň (9 veršov, slová ako samostatné verše). Čo znamenajú pauzy vo veršoch nielen pre rytmicko-intonačnú usťrojenosť, ale aj pre sémantiku jednotlivých slov, ukázal Ján Zambor v štúdiu *Tri bodky a pomlčky v lyrike Ivana Krasku*³. Zdanlivo homogénny (aj keď dramatický) svet Váčkovej poézie premenil prekladateľ Bulat Okudžava na heterogénny svet, ktorý sa rozpadol na samostatné i osamotené roztrieštené prvky.

Inú podobu Váčkovej básne *Kalendár* ponúkla ruskému čitateľovi prekladateľka Natália Švedova – jej podoba básne – stroficky, sémanticky a rytmicko-intonačne – je adekvátnejšou i klasickejšou vo vzťahu k originálu. V preklade zachovala podobu veršovú (5 veršov), ale aj sémantickú:

³ Zambor, J. : *Báseň a ticho*. Bratislava 1997, s. 27.

Natália Švedova – «Календарь»

Январь, февраль, март, апрель, май –

Лун вереницы.

Мне на минуту любовь настоящую дай!

Слышно, как брызжет у ночи из горла кровь

И как пьют куницы.

Okudžavov preklad je expresívnejší, emocionálnejší, sústredený na ontologické a estetické mikroprvky textu, preklad Švedovej je adekvátnejší, orientovaný na makroprvky originálu. Uvedené rozdiely nie sú podmienené recerčnou optikou doby (obidva vznikli takmer súčasne), ale individuálnou optikou prekladateľov.

Ďalšou básňou je báseň Ľubomíra Feldeka s názvom *Nad vlastnou básňou* poskytujúca obraz básnika, ktorý perom (akoby injekčnou striekačkou) vyťahuje slová (krv), ktoré „stačia na rozbor tvojej duše“, čo kontraste poníma s nepoškvrtenosťou mladosti.

Ľ. Feldek – Nad vlastnou básňou

Prezeráš si vlastnú báseň

Ako starú fotografiu

Si to teraz ty

nad svojou rukou s perom

ktoré ako injekčná striekačka pri odbere krvi

pomaly vyťahuje z teba niekoľko slov

ktoré stačia na rozbor tvojej duše

В. Бурич

«Над своими

стихотворениями»

Ты рассматриваешь свои

стихотворения

Как старые снимки

А это ты сейчас

склонненный над своей рукой

с пером

которое как шприц берущий

кровь

вытягивает из тебя немного

слов

О. Малевич

«Над собственным

стихотворением»

Смотришь на собственное

стихотворение

как на старую фотографию

Это ты теперь

над своей рукой с пером

которая подобно шприцу

медленно вытягивает из тебя

кровь слов

*которых хватит для анализа
твоей души*

*чтобы их хватило для анализа
твоей души.*

Rozdiely medzi dvoma ruskými variantmi Feldekovho básnického in-variantu sú minimálne, ale predsa len sú: Buričov preklad je prozaickejší, Malevičov poetickéjší, akoby prehlboval a dotváral originál k výraznejšej obraznosti a metaforickosti.

Tretím pozastavením je báseň Štefana Strážaya *November* – november, ktorý prichádza po slávnostnom opadávaní lístia a prináša krásny slnečný deň (a človek verí, dúfa), je ilúziou, pretože v jeho poslanstve vidieť príchod nevyhnutnej zimy (všetko má svoj koniec, aj ľudský život).

Štefan Strážay – November

*Po mnohých tmavých týždňoch,
po tom, čo dažde ničili
tvary krásnej krajiny*

O. Малевич – «Ноябрь»

*После многих темных недель,
во время которых дожди уродовали
прекрасные формы природы*

A. Машикова – «Ноябрь»

*После долгой непогоды
и дождей, что разрушают
облик милого сердцу края*

Originál využíva princíp gradácie (po týždňoch... po tom...), kontrast (tmavé týždne – slnečný november) atď. Preklady princíp gradácie nevyužívajú, princíp kontrastu naplňajú odlišnými obsahmi (*Po mnohých tmavých týždňoch*, sa mení u Maškovej na *После долгой непогоды*, u Maleviča na *После многих темных недель*; Strážayove *дажде ničили tvary krásnej krajiny*, sa mení na *облик милого сердцу края* Maškovej a *прекрасные формы природы* Maleviča). Podobné štylisticko-sémantické posuny a analogické ekvivalenty nachádzame aj v ostatných veršoch (analyzovali sme iba prvé tri).

Ukazuje sa, že tú istú báseň prekladatelia prekladajú svojím (niekedy až svojským) spôsobom, že pôvodnú estetickú, duchovnú informáciu originálu menia na (raz hlbšiu, raz povrchnejšiu) svoju i svojskú informáciu.

Pri prekladoch slovenskej poézie sa ukazuje, že klasické, rýmované básne nútia prekladateľov k väčšej záväznosti voči originálu, biely voľný verš otvára priestor pre individuálne (až individualistické) substitúcie. Stráca sa akoby rytmicko-intonačný pôdorys originálu a nahradzuje ho

voľnejší, dokonca prozaickejší modus textu (používajú sa prirad'ovacie vety, príčastia a pod.). Niekedy sa zdá, akoby prekladateľ úplne nepochopil národnú modalitu originálu, napr. Válek: *Odlož ma ako zimnú hrušku/ nechaj ma aspoň do Vianoc*. Mnoho Slovákov pozná sociálnu mizériu minulosti, keď sa pod stromčekom nachádzali najmä prírodné dary – orechy, jablká, hrušky. Tieto asociácie nemusia postrehnúť prekladateľ, ktorý citované dvojveršie preloží ako „Отложи ты меня словно (a nie KAK?) зимнюю грушу“ – preklad je adekvátny a výstižný, lenže „Ты останься со мной хотя бы до Рождества“. V origináli básnik naznačuje, aby ho milovaná ODLOŽILA DO Vianoc (ako darček?), v preklade – ABY BOL S ŇOU DO Vianoc. Prípady podobných mikro-štylistických (sociálnych, etnických, filozofických...) rozdielov medzi originálom a prekladovými variantmi je viac, ale nazdávame sa, že nemajú zásadný (a už vôbec nie negatívny) význam a dopad.

Na záver by som chcela vyjadriť poďakovanie prekladateľom a organizátorom obidvoch knižných publikácií, že udržiavajú štafetu slovensko-ruských literárnych a kultúrnych tradícií.

